

Suomen siirtolaisuustutkimus ja inkeriläiset

Ismo Söderling

Otsakkeeseen liittyen esitetään aluksi lyhyt käsitelmääritys: siirtolaisuus on rajat ylittävää muuttoliikettä. Jos otsaketta noudatettaisiin kirjaimellisesti, silloin inkeriläisyyteen liittyvä maan sisäinen muuttoliike jäisi tarkastelusta pois. Tällaista rajausta ei ole syytä tehdä, sillä on selvää, että inkeriläisten ja yleensäkin Suomeen muuttajien maan sisäiset muutot ovat jatkossa tutkimuksen keskiössä (vrt. Sjöblom-Immala 2012).

Artikkelissa tarkastellaan inkeriläisyyteen liittyvää nykyistä ja tulevaa tutkimusta. Tämän mukaisesti tarkastelussa keskitytään sellaiseen inkeriläisiä koskevaan tutkimukseen, joka on toteutettu Suomessa 1990-luvun alusta lähtien. Kyse on siis ajasta, jolloin nykyinen paluumuutto on vallinnut. Inkeriläisiä koskeva tarkastelu keskittyy Suomessa valmistuneeseen tutkimukseen. Siten esimerkiksi Venäjällä tai Ruotsissa tehty alan tutkimus ei ole tarkastelun piirissä.

Inkeriläisyyteen liittyvä tutkimus Suomessa vuosina 1980-2004

Päälähteinä käytetään kolmea bibliografista julkaisua. Näiden avulla selvitetään, miten inkeriläisyyteen liittyvä tutkimus liittyy koko Suomen muuttoliikettä koskevaan tutkimuskokonaisuuteen.

Sen lisäksi kirjoittaja on ollut henkilökohtaisesti yhteydessä seitsemään eri asiantuntijaan, joilla on keskeinen rooli Suomessa tehtyyn inkeriläistutkimukseen.

Artikkeli perustuu kirjoittajan, Siirtolaisuusinstituutin johtaja Ismo Söderlingin, Inkerin Liiton 90-vuotisjuhlaseminaarissa pitämälle esitelmälle. Kansallisarkisto 25.9.2012, Helsinki.

Vuosina 1980–2004 (noin 25 vuoden ajalta) muuttoliiketutkimuksen bibliografioita ilmestyi siis kolme kappaletta, ja kaikki Siirtolaisuusinstituutin toimesta.

Ensimmäisen selvityksen teki tutkija Minna Domander (1993). Hän tarkasteli Suomen siirtolaisuus- ja pakolaisuustutkimusta vuosina 1980–1993. Domanderin raportissa on listattuna 134 tutkimusta, joista yhdeksän oli luokiteltu inkeriläistutkimukseksi. Julkaisut olivat luonteeltaan paljolti yleiskatsauksia tyyliin ”*Inkeriläisten paluumuuttajien sopeutuminen Suomeen* (Terhi Lehtonen, kts. Domander 1993, 7). Samoin inkeriläisyyden perusteita tutkittiin sangen yleisellä tasolla: ”*Inkeriläisten luovuttaminen Neuvostoliittoon toisen ms:n jälkeen*” (Kirsi Keravuori, kts. Domander 1993, 6). Listatuista tutkimuksista siis 7 % oli inkeriläisyyteen liittyvää. Sinällään lukua voidaan pitää korkeana, sillä inkeriläisyyteen liittyvän tutkimuksen osuus väheni tulevina vuosina maamme muuttoliiketutkimuskentässä.

Toiseksi: Siirtolaisuusinstituutin toimesta dosentti Elli Heikkilä selvitti alan tutkimustoimintaa 1990-luvulla, eli ajallisesti näkökulma oli osittain päällekkäinen Domanderin kanssa. Hänen tarkastelunsa sisälsi myös opinnäytteet. Siihen liittyen on ymmärrettävissä, että listattuja muuttoliikejulkaisuja oli ilmestynyt kaikkiaan 449.

Huolestuttavinta inkeriläisyyden kannalta on se, että inkeriläisyyteen liittyvä tutkimustoiminta oli todella vähäistä: julkaisujen otsikoiden perusteella 1990-luvulla ilmestyi vain seitsemän inkeriläisyyteen liittyvää tutkimusta. Siten 1,5 % tutkitusta materiaalista liittyi inkeriläisyyteen Heikkilän raportin mukaan.

Eve Kyntäjä julkaisi tuolloin huomattavan osan inkeriläisyyteen liittyvistä tutkimuksista. Kyntäjän tutkimusote oli paljolti sosiaalitieteellinen (esim.

E. Kyntäjä: *Viron sosiaalinen kehitys ja inkerinsuomalaisten paluumuutto*. Suomen Kuntaliitto 1998.). Kyntäjä julkaisi tuolloin myös mielenkiintoisen tutkimuksen nimeltään ”*Inkerinsuomalaisten muutto Suomeen – paluumuutto vai maastamuutto?*” (kts. Heikkilä 1999, 44).

Mielenkiintoista 1990-luvun tutkimukselle on se, että myös kielitieteilijät heräsivät tutkimaan tultujen kielivalintoja (esim. Iskanius, Sanna, 1999: *Venäjää äidinkielenään puhuvien maahanmuuttajanuorten kieli-identiteetti ja etninen identiteetti* (kts. Heikkilä 1999, 42).

Kokonaisuutena ottaen voidaan sanoa, että inkeriläisiä koskeva tutkimus jäi 1990-luvulla pakolaisuutta koskevan tutkimuksen ”jalkoihin”. Myös monikulttuurisuusilmiot kiinnostivat tutkijoita tuolloin yhä enemmän.

Kolmantena bibliografioiden sarjassa oli Siirtolaisuusinstituutin nykyisen tietopalvelupäällikön Jouni Korkiasaaren tekemä selvitys vuosilta 1999–2004. Ajallisesti Korkiasaaren tutkimus meni hie-man päällekkäin Heikkilän selvityksen kanssa. Korkiasaari raportoi kaikkiaan yhdeksästä inkeriläisyyttä valottavasta tutkimuksesta. Kun kyseisellä ajalla ilmestyi liki kolmesataa raporttia, oli inkerinsuomalaisiin liittyvä tutkimus 3,2 % kaikesta tutkimuksesta vuosien 1999–2004 aikana. Suhdelukujen perusteella tarkasteltuna tutkimus oli siis kasvanut, mutta suoraan inkerinsuomalaisiin liittyvä tutkimus oli määrällisesti edelleen varsin vähäistä.

Toisaalta tälle ajalle oli tunnusomaista, että etnisyyttä sinällään häivytettiin taustalle, vaikka tutkimus saattoi kohdistua inkeriläisiin hyvinkin voimakkaasti. Esimerkiksi Inga Jasinskaja-Lahti julkaisi vuosituhaten vaihteessa lukuisia korkealuokkaisia tutkimuksia, joissa venäjänkieliset maahanmuuttajanuoret olivat yhtenä kohderyhmänä (kts. Korkiasaari 2004, 55). Vuosituhannen lopulla alkoi ilmestyä myös tutkimuksia, joissa pohdittiin inkerinsuomalaisten oikeudellista asemaa. Tällaisesta mainittakoon Annika Forsanderin artikkeli vuodelta 1999 ”*Outsiders or Insiders? Ingrian Finns in a Context of the Finnish Immigration Policy*” (kts. Korkiasaari 2003, 47).

Tässä ”kolmannessa aallossa” ilmestyi myös pari nimikettä inkeriläisistä vanhuksista (esim. Kärkkäinen, Tanja: ”*Maahanmuuttajavanhukset ja suomen kieli: haastattelututkimus inkerinsuomalaisten, bos-*

nialaisten ja vietnamlaisien vanhusten kielinopintamotivaatiosta, sosiaalisista verkoista ja etnolingvistikseen”, kts. Korkiasaari 2003, 58). Tällainen näkökulma osoittaa tietysti, että tutkimus ja tutkija elää ajassa, ja koettaa nähdä eteenpäin.

Tutkimuksia ei ole syytä laittaa paremmuusjärjestykseen. Joka tapauksessa Toivo Flinkin väitöskirja vuodelta 2000 (*”Maorjuuden ja vallankumouksen puristuksessa”*, Turun yliopisto) toi paljon uutta tietoa inkerinsuomalaisten elämästä Venäjällä. Sittemmin Flink on vain vahvistanut asemaansa tällä saralla. Siitä viimeisimpänä esimerkkinä olkoon juuri julkaistu Inkerin Liiton historiateos ”*Pois köyhän panta*”.

Bibliografioiden karttuminen on tietysti paljolti tutkijoiden oman aktiivisuuden varassa. Korkiasaarenkin bibliografiasta puuttuu huomattavia tieteellisiä opinnäytetöitä, joista esimerkkinä otettakoon Marja Reijosen Helsingin yliopistossa valmistunut väitöskirja vuodelta 2002: ”*Tila ja kulttuurinen identiteetti. Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden paluumuuttajien kulttuurisen identiteetin muodostuminen Suomessa asutun vuoden aikana*”.

Inkeriläisyyteen liittyvä tutkimus Suomessa vuoden 2004 jälkeen

Suomessa ei ole tuotettu systemaattista muuttoliike-bibliografiaa vuoden 2004 jälkeisestä tutkimuksesta. Asiaa voidaan selvittää siten, että laitetaan ”Google Scholar” -tiedehakuun hakukriteeriksi termi ”inkerinsuomalainen” ja ajalliseksi kriteeriksi vuodet 2004–2011. Ohjelma tarjosi 23.9.2012 yhteensä 293 osumaa. Saaduista osumista poimittiin esimerkkejä tutkimuksista, jotka antavat leimansa tälle uusimmalle ajanjaksolle. Sieltä löytyy useita väitöskirjoja, joista otan esimerkkinä kolme:

- Helena Miettisen teemana oli ”*Menetetyt kodit, elämät, unelmat. Suomalaisuus paluumuuttajien keskuudessa*”. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, 2004.
- Ajallisesti toisena eli vuonna 2007 väitteli Ossi Kokko teemasta ”*Inkerinsuomen pirstaleisuudesta*” Joensuussa 2007.
- Kaija Santti tutki *Selin Jalmar Laurikkalaa – suomalaista pappia Inkerissä*. Kyse oli kirkkohistorian väitöskirja Joensuun yliopistosta vuodelta 2008.

On mielenkiintoista havaita, että väitöskirjat ovat eri aloilta, ja luovat siten monipuolisen kuvan inkerinsuomalaisuudesta. Edellisten akateemisten tuotteiden lisäksi on havaittavissa oikea alempitasoisten tutkielmien buumi. Erityisesti ammattikorkeakouluissa valmistuu jatkuvasti inkerinsuomalaisuuteen liittyviä pienimuotoisempia opinnäytetöitä.

Tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista käydä edellä mainittuja tutkimuksia yksityiskohtaisemmin läpi – riittänee, kun todetaan Helena Miettisen väitöskirjatutkimuksen ”Menetetyt kodit, elämät ja unelmat” keskeinen tulos. Hän tarkasteli paluumuuttajien itse-identifioitumista:

”Inkeriläisten voimakas tarve suomalaisen syntyperän korostamiseen johtuu mielestäni ryhmän epävarmasta etnisestä identiteetistä, joka on seurausta inkerinsuomalaisten asumisesta vähemmistönä kahden kulttuurin rajamaastossa ja hajaannuksen jälkeen alkaneesta eristymisestä suomalaisesta valtakulttuurista. Kun muut inkerinsuomalaisen identiteetin rakennuspuut (esim. suomen kieli) ovat alkaneet nopeassa tahdissa lahota, käsitteellisesti väljäkö käsite ’suomalaiset juuret’ on lujittanut asemaansa suomalaisuuden määritteenä. Korostamalla suomalaisia verisiteitään kertojat kytkevät itsensä suomalaiseen kansanperheeseen, mikä suo heille oikeuden muuttaa Suomeen ”juurilleen” (Miettinen 2004, 420).

Kooten voitaneen sanoa, että 2000-luku on osoittanut selvästi lisääntyneitä inkerinsuomalaisuuteen liittyvää tutkimusaktiiviteettia. Tässä suhteessa alan tutkimus on turvattu sekä akateemisessa että ammatillisessa mielessä. Ammatillisuudella viitataan lähinnä ammattikorkeakouluissa valmistuneisiin töihin. Mikä ilahduttavinta, erityisesti korkeakoulujen päättötöissä on huomattavassa määrin myös inkerinsuomalaisten itsen tekemiä opinnäytetöitä.

Tulevan tutkimustoiminnan suuntaviivat

Pohdittaessa inkeriläisyyteen liittyviä tulevia tutkimustarpeita on syytä korostaa neljää teemaa:

- Miten paluumuuttoprosessi vuonna 1990 varsinaisesti käynnistyi?
- Inkeriläisten tilastollinen tarkastelu – paljonko heitä todella on – ja missä päin Suomea?

- Inkeriläisten maan sisäinen muutto ja/tai paluumuutto
- Inkeriläisyyden historialliset lähtökohdat

Ensimmäisen teeman mukaisesti peruskysymys kuuluu, ”miten inkeriläisistä tuli paluumuuttajia”: Tässä suhteessa on usein viitattu tasavallan presidentti Mauno Koiviston haastatteluun 10.4.1990 Suomen televisiossa. Haastattelu löytyy osoitteesta: http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/presidentti_koiviston_kommentti_inkerilaisista_15852.html#media=15853

Sangen yleinen oletamus on, että kyseessä oli harkittu puheenvuoro. Kun presidentti Koivisto otti vastaan Inkerikeskuksessa 4.6.2001 kiitosadressin aikaisemmasta toiminnastaan inkeriläisten hyväksi, hän puhui seuraavasti: ”Vastasin (TV:ssä) esitettyyn kysymykseen, että inkeriläisten paluumuutosta oli ollut hallituksessa puhetta. Minutkin yllätti, että viranomaiset kiirehtivät muodollisten päätösten edelle, ja inkeriläisiin paluumuuttajiin alettiin heti suhtautua aikaisemmasta käytännöstä poiketen”.

Kyse ei siis ilmeisesti olekaan perustellusta poliittisesta päätöksenteosta, vaan Tasavallan presidentin tunnetusta ääneen ajattelusta.

Mikä on viranomaisten rooli – mikä taas poliittisen päätöksenteon osuus, se olisi syytä selvittää aivan omana tutkimuksenaan. Keskeiset alan poliittiset päätöksentekijät samoin kuin johtavat virkamiehetkin ovat edelleen ”hyvässä iskussa”. Asia kannattaa selvittää jo siksin, että tutkimustuloksella on todennäköisesti ajan mittaan inkeriläisille itselleenkin merkitystä oman identiteettinsä muovaajana.¹

Toinen keskeinen tutkimushaaste liittyy tilastollisiin lähtökohtiin. Voimme esittää ainoastaan valistuneita arvauksia siitä, paljonko inkeriläisiä on maahamme tullut, ja missä heitä asustaa. Vuonna 1998 Siirtolaisuusinstituutissa julkaistiin Eve Kyntäjän ja Hill Kulun erinomainen raportti, jossa tutkailtiin muuttonäkyä Venäjältä ja Baltian maista Suomeen.

¹Kirjoittaja itse näki haastattelun Ruotsissa paikallisen TV:n välittämänä uutisena seuraavana päivänä. Kirjoittaja oli puhujana Ruotsissa asuvien inkeriläisten juhlassa. Tilaisuus pidettiin Göteborgissa. Tekijä tiedusteli inkeriläisten silloiselta voimahahmolta Rudolf Pakilta, josko hän oli tietoinen etukäteen Koiviston lausumasta. Pakki oli asiasta yhtä yllättynyt kuin muutkin läsnäolijat.

Hill Kulu teki sekä suomalaisiin että lähtöalueiden tilastoihin perustuvia laskelmia mm. paluumuuton valikoivuudesta. Hän totesi, että tarkastelua vaikeuttaa se, että etnistä alkuperää ei Suomessa tilastoida. Esimerkiksi kielihän Suomessa tilastoidaan lähtömaan ja kansalaisuuden lisäksi. Hill Kulu totesi, että vuoden 1998 lopulla Suomessa oli paluumuuttajia ja heidän perheenjäseniään noin 19 500–21 000 henkeä. Kulun laskelmien mukaan noin 2/3 Venäjältä tuolloin tulleista oli paluumuuttajia. Hill Kulun mukaan paluumuuttajissa oli paljon nuoria. Hänen mukaansa paluumuuttajista oli 60–70 % kansallisuudeltaan suomalaisia, muiden ollessa venäläisiä tai virolaisia perheenjäseniä (Kulu 1998, 65–68). Oikeastaan tähän jäljet sitten päättyvätkin.

Sähköposti maahanmuuttajien tilastointiin pe-rehtyneelle asiantuntijalle antoi seuraavan vastauksen 23.9.2012 ("Kysymys: voitko sanoa paljonko Suomessa on inkeriläisiä?"):

"10 vuotta sitten arviolta 25 000 inkerinsuomalaista paluumuuttajaa perheineen. Nyt arviolta 35 000 inkerinsuomalaista paluumuuttajaa perheineen. 10 vuodessa tullut siis arviolta 10 000 inkeriläistä paluumuuttajaa perheineen. Mutta nämä va-listuneita arvauksia!"

Mikäli luvut eivät pidä paikkaansa, niin vahingollisinta esitetyissä luvuissa on se, että ne saattavat julkaistuina lähteä elämään omaa elämäänsä. Tästä on jo näyttöä takavuosilta. Vastuu mahdollisesti

väärän tiedon levittämisestä on toki julkaisijalla, ei arvion esittäjällä.

Kolmantena tulevaisuuden tutkimushaasteena oli siis inkerinsuomalaisten maan sisäisten muuttojen selvittäminen – tähän liittyisivät myös heidän paluumuuttonsa tai paluuaikeensa.

Neljäs teema liittyy juurien selvittämiseen, ja sen myötä tavallaan ympyrä sulkeutuu. Siirtolaisuusinstituutti julkaisee lähiaikoina tietokirjailija Tyyne Martikaisen kirjan *"Että ketään ei unohdettaisi – inkerinsuomalaisten martyrologia"*. Tyyne Martikainen jatkaa Eila Lahti-Argutinan työtä vainojen uhrien selvittämisessä. Tämä tarkoittaa yleensäkin sitä, että emme saa unohtaa inkeriläisyyden suuria historiallisia käännteitä – niissä riittää selvittämistä.

Lopuksi

Inkeriläiset ovat osa Suomen heimoa – toki heillä on oma historiansa ja oma nykyisyytensä. Inkeriläisiä koskeva arkisto- ja tutkimusmateriaali kaipaa kotia, paikkaa, minne arkistoa voidaan kartuttaa, paikkaa, missä materiaalia voidaan hoitaa. Tutkimus ei etene, ellei ole käytettävissä lähdemateriaalia. Siksi inkeriläisten keskusarkiston syntyminen olisi tutkimuksenkin kannalta tärkeää ellei välttämätöntä. Tässä suhteessa Siirtolaisuusinstituutti antaa kaiken apunsa ja tukensa asian edistämiseksi.

Käytetty kirjallisuus

Kirjallisuusluettelo saatavissa tarvittaessa tekijältä (ismo.soderling@utu.fi).

Rouva Liisa Penkka osallistui aktiivisesti seminaarin keskusteluun. Hän oli aikoinaan ottamassa inkeriläisiä vastaan Virossa. Kuva: Ismo Söderling.